

VLAAMS PARLEMENT

Zitting 1998-1999

28 oktober 1998

BELEIDSBRIEF

Armoede

Beleidsprioriteiten 1998-1999

ingediend door de heer Leo Peeters,
Vlaams minister van Binnenlandse Aangelegenheden,
Stedelijk Beleid en Huisvesting

INHOUD

	Blz.
1. Inleiding	3
2. Armoede : definiëring	4
3. Situering van het Vlaamse armoedebeleid	5
3.1. Het Algemeen Verslag van de Armoede (AVA)	6
3.2. VICA	6
3.3. De Interministeriële Conferentie Sociale Integratie	7
3.4. Het eerste Parlementaire themadebat : armoede en sociale uitsluiting	8
4. De onderliggende principes van het armoedebeleid	8
4.1. Sociale grondrechten	8
4.2. De dialoog met de armen via de organisaties waar armen het woord nemen	10
4.3. Beleid op basis van kennis	12
4.4. Inclusief beleid	14
4.5. Samenwerking	14
4.6. Resultaatgerichtheid en efficiëntie	15
4.7. Een beleid zo dicht mogelijk bij de burger : decentralisatie en responsabilisering van lokale besturen	15
4.8. Nieuwe methodieken opnemen en stimuleren	16
4.9. Betrokkenheid van de globale bevolking : sensibilisering en duiding	17
Opvolging van de motie van aanbeveling tot besluit van het op 19 februari 1998 in plenaire vergadering gehouden themadebat over armoede en sociale uitsluiting	18

HET VLAAMS ARMOEDEBELEID

1. Inleiding

De laatste jaren constateren we een groeiende aandacht en bezorgdheid over de toename van armoede. Allerlei begrippen zoals de nieuwe sociale kwestie, de dualisering, sociale uitsluiting, sociale ongelijkheid, achterstelling, stedelijke problematiek en recentelijk de stijgende aandacht voor plattelandsarmoede verwijzen op één of andere manier naar armoede.

Demografische veranderingen, economische herstructurering, hogere werkloosheidscijfers, de introductie van nieuwe technologieën en politieke en institutionele ontwikkelingen, hebben geleid tot wijzigingen in inkomensbronnen, opties en mogelijkheden van mensen en huishoudens.

Deze veranderingen hebben onder andere geleid tot een kloof tussen laag- en hooggeschoolden, tot cumulatie van achterstellingsfactoren in specifieke gemeenschappen en gebieden. Dit betekent in realiteit een concentratie van armoede en werkloosheid bij huishoudens waar het gezinshoofd laaggeschoold is, verkeerd of weinig opgeleide jongeren en vrouwen, alleenstaande ouders en etnische minderheden.

Zulke concentraties zijn dikwijls ruimtelijk gesitueerd in bepaalde wijken van steden.

Maar ook op het platteland constateren we een toename van bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting. Ze valt minder op omdat ze ruimtelijk kleinschaliger en gefragmenteerder is. Plattelandsarmoede heeft eerder te maken met verarmde bejaarden, minder sterk uitgebouwde voorzieningen en slechte of niet aangepaste huisvesting.

De met redenen omklede motie tot besluit van de op 20 mei 1998 door de heer Georges Cardoen in commissie gehouden interpellatie over de groeiende nood aan gedifferentieerd stads- en plattelandsbeleid(10.06.98,98/23.06/med1), dat aan de Vlaamse regering werd medegedeeld, vroeg daar specifiek aandacht voor.

In het Stativarianummer 17 (De duale samenleving: percepties van de Vlamingen anno 1996. Resultaten op basis van de APS-survey 'Culturele verschuivingen in Vlaanderen', juni 1997) werd dieper ingegaan op een aantal vragen in de survey over opvattingen van de bevolking over sociale uitsluiting en dualiseringstendenzen in onze samenleving.

Een overweldigende meerderheid van de Vlamingen is van mening dat de inkomensverschillen onder de werkenden nog te groot zijn en kleiner moeten worden; een iets minder grote meerderheid vindt dat de inkomensverschillen tussen werkenden en uitkeringstrekkers ook moeten verkleinen.

Het onderzoek van de Administratie Planning en Statistiek ging vooral over de sociale uitsluiting. Dat begrip lijkt niet zo duidelijk te zijn voor de gemiddelde Vlaming.

De meeste associëren dat begrip met daklozen en met diverse vormen van verslaving. Ook begrippen als politieke vluchteling, bedelaar, analfabetisme of het verblijf in een psychiatrische instelling worden ermee geassocieerd.

Maar een derde denkt bij sociale uitsluiting aan "van het OCMW leven" en "langer dan drie jaar werkloos zijn".

Jongeren en hooggeschoolden denken dat er meer sociale uitsluiting is dan anderen. Jongeren

en hoggeschoolden denken ook vaker dat sociaal uitgesloten zijn, veeleer te maken heeft met “externe factoren”; ouderen en laaggeschoolden menen meer dan anderen dat sociale uitsluiting “de eigen schuld is” van de betrokkenen.

Het ziet ernaar uit dat het Europese onderzoek naar sociale uitsluiting de komende jaren sterk zal worden uitgebreid. De sociale uitsluitingsproblematiek maakt deel uit van de Verdragen van Maastricht en Amsterdam en van de Structuurfondsen. Recentelijk heeft ook de OESO in samenwerking met ‘The European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions’ in het kader van het stedelijk beleid en meer specifiek de armoede in de achtergestelde buurten, initiatieven genomen ter bestrijding van sociale uitsluiting. Daarbij wordt de nadruk gelegd op het mogelijk maken stimuleren en versterken van lokale partnerschappen tussen openbaar en privé-initiatief.

Een overzicht geven van gevoerde Vlaamse armoedebeleid is geen eenvoudige opdracht, precies omdat de armoedeproblematiek een complex gegeven is.

In de beleidsbrief 1998-1999 wordt vooreerst duidelijk gemaakt wat we onder armoede verstaan. Nadien worden de reeds ontwikkelde structuren geschetst, die initiatieven nemen in het kader van armoedebestrijding. In het derde deel worden de onderliggende principes van het armoedebeleid geëxpliciteerd en geven we ook een overzicht van de concrete acties.

2. Armoede: definiëring

Over het begrip ‘sociale uitsluiting’ bestaat nog steeds geen eenstemmigheid. In de Jaarboeken Armoede worden drie invalshoeken onderscheiden.

In een *eerste benadering* gaat het erover dat op één of meerdere terreinen van het maatschappelijk leven een onaanvaardbare kloof bestaat tussen wat gangbaar is en een realiteit vër daarvan verwijderd. Soms gebeurt deze uitsluiting in de letterlijke zin van het woord, zoals bij gevangenen, zwaar gehandicapte personen of daklozen.

Die personen zijn daarom niet noodzakelijk arm.

Een *tweede benadering* definieert sociale uitsluiting ‘in termen van het ontzeggen of niet-verwezenlijken van sociale rechten’. Sociale rechten verwijzen naar een ‘recht op een minimale levensstandaard’.

Een *derde benadering* ziet sociale uitsluiting als een proces, waarvan armoede een van de resultaten is.

Armoede is een ingewikkeld kluwen van elkaar versterkende problematieken op alle vlakken. Het vertaalt zich in een serie van voor de buitenwereld zichtbare problemen (slechte huisvesting, lage scholingsgraad, werkloosheid, schuldenlast) maar ook in een tekort aan maatschappelijke vaardigheden (gebrekkige relatie- en communicatievaardigheden, niet kunnen plannen en organiseren, opvoedingsmoeilijkheden, niet kunnen omgaan met papieren,...) en een gekwetste binnenkant (schaamte, schuldgevoel, laag zelfwaardegevoel, wantrouwen,...).

Definiëren is altijd gelieerd aan het hanteren van een specifiek paradigma. In de Jaarboeken Armoede en Sociale Uitsluiting gaat Professor Vrancken daar dieper op in. Na een aantal overwegingen wordt volgende definitie naar voren geschoven:

'Armoede is een geheel van sociale uitsluitingen dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan. Het scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen.'

Deze definitie is ook terug te vinden in de motie van aanbeveling tot besluit van het op 19 februari 1998 in plenaire vergadering gehouden themadebat over armoede en sociale uitsluiting.

Vier kenmerken van armoede kunnen onderscheiden worden:

- het meerdimensioneel karakter van hedendaagse armoede, waarop hiervoor is al gewezen
- de aanwezigheid van breuklijnen, waardoor arme groepen of personen structureel gescheiden worden van de meerderheid van de bevolking
- de machteloosheid van armen, die de kloof met de rest van de samenleving niet op eigen kracht kunnen overbruggen
- de reproductie van de armoede: het zijn vaak dezelfde of analoge processen die tot uitsluiting van bepaalde personen of groepen leiden

Het begrip armoede is op de eerste plaats distributioneel en eerder gelieerd aan een doelgroep: het gaat over een gebrek aan beschikbare middelen voor een individu of huishouden.

Het concept sociale uitsluiting daarentegen spitst zich meer toe op de relationele dimensie en verwijst eerder naar een proces: een inadequate sociale participatie, gebrek aan sociale integratie en gebrek aan macht.

De kansen tot sociale integratie blijken in onze maatschappij steeds sterker gelieerd aan opleiding en scholing en niet direct meer aan materieel bezit. We zijn geëvolueerd naar een maatschappij van werkende, hoogopgeleide mannen en vrouwen enerzijds, werkloze of niet tewerkgestelde laagopgeleide mannen en vrouwen anderzijds. Mensen met werk/geld en geen tijd, anderen met tijd en geen geld/werk.

De positie van de (alleenstaande) vrouwen met kinderen is daarbij extra moeilijk, omdat ze de risico's cumuleren. Daar staat tegenover dat bij vrouwen de zelfredzaamheid vaak sterker is.

3. Situering van het Vlaamse armoedebeleid

Uiteraard blijft het eerste en structurele opvangnet tegen armoede het sociaal zekerheidssysteem, dat de burgers moet beschermen tegen de onzekerheid van de arbeidsmarkt (en het leven) en tijdelijk in een (vervangings)inkomen moet voorzien.

Om specifiek de problematiek van armoedebestrijding aan te pakken werden in het verleden een aantal structuren ontwikkeld die initiatieven inzake de bestrijding van armoede kunnen nemen. We geven kort een beschrijving van deze structuren en hun realisaties van het afgelopen jaar. Voor uitgebreide verslaggeving verwijzen we telkens naar de voortgangsrapportering.

3.1. Het Algemeen Verslag van de Armoede (AVA)

Dit 'Algemeen Verslag' dateert uit 1994 en betekende een keerpunt in de aanpak van armoede in België. Voor de eerste maal werd op initiatief van de federale overheid, in samenwerking met de Vereniging van Steden en Gemeenten en de Koning Boudewijnstichting systematisch met de armen in kaart gebracht wat (voor de armen) precies de problemen en pijnpunten van armoede zijn. Belangrijk hierbij is dat voor het eerst de methodiek van de 'intensieve dialoog' met de armen zelf werd toegepast.

Het verslag werd een dik rapport met heel wat getuigenissen en meer dan 300 voorstellen om armoede te bestrijden. Het was vooral een vraag om op de verschillende levensdomeinen echt werk te maken van armoedebestrijding en dit verder in dialoog met de armsten zelf.

3.2. VICA

Naar aanleiding van de Beleidsnota Armoedebestrijding, waarin de armoede als multi-aspectueel en structureel probleem werd geduid, werd in 1989 de VICA (Vlaamse Interdepartementale Commissie Armoede) opgericht. Het is een ruim en veelzijdig overlegorgaan waarin de meeste betrokken actoren vertegenwoordigd zijn: de administratie en de ministeriële kabinetten, de openbare instellingen, de verenigingen waar armen het woord nemen, de sociale partners, professionelen uit diverse sectoren en het maatschappelijk middenveld.

Toen in 1994 het AVA werd opgemaakt kreeg de VICA expliciet drie opdrachten:

- het verzamelen van beleidsrelevante kennis over de achterstellingsproblematiek;
- voorstellen formuleren over gerichte maatregelen tot opvolging van het Algemeen Verslag Armoede;
- en de (onderzoeks)coördinatie van geïntegreerde programma's.

De VICA is voornamelijk belast met de opvolging van de sociale uitsluitingsproblematiek op niveau van de administratie. Het is een overlegorgaan waar het beleid, de sectoren en de armen overleg plegen. Jaarlijks wordt een rapport van de activiteiten neergelegd.

Meer en meer werd in de loop der jaren de klemtoon gelegd op de interdepartementale aanpak. Hierin zijn een aantal evoluties te onderkennen : eerst werd vooral advies verleend over de beleidsplannen van het VFIK, in 1992 werd de werking opgesplitst in themagroepen, om de problematiek te kunnen verdiepen in deelrapporten. Na het uitbrengen van het Algemeen Verslag Armoede en in opvolging van het SERV-advies en met het oog op opvolging en voorbereiding van de Interministeriële Conferenties Sociale Integratie werden door de VICA thematische fiches ontwikkeld met concrete beleidsaanbevelingen.

Voorstellen inzake huisvesting, tewerkstelling, gezondheid, onderwijs en welzijn werden aan de Vlaamse regering voorgelegd. Voor de uitgebreide verslaggeving verwijzen we naar de vooruitgangrapporten VICA en naar het laatste hoofdstuk van deze beleidsbrief.

De pensionering van de voorzitter van de VICA, secretaris-generaal WVC en de personeelsverschuivingen binnen Welzijn en Binnenlandse Aangelegenheden (o.a. van VFIK-cel naar SIF-team), zijn er de oorzaak van dat tijdens het werkingsjaar 1997-1998 slechts enkele themagroepen operationeel gebleven zijn. In het juni 1998 werd Marc Morris, directeur-generaal Welzijn, aangesteld als nieuwe voorzitter. Er zijn inmiddels een reeks stappen gezet om VICA en alle themagroepen te activeren.

De VICA-voorzitter is, in het kader van de ontwikkeling van een inclusief Vlaams beleid, tevens lid van ISOSIF (interdepartementaal sturingsorgaan Sociaal Impulsfonds) en omgekeerd is de voorzitter van het ISOSIF ook lid van de VICA.

- Activiteiten in 1997 en 1998
 - enquête inzake sport en kansarmoede
 - doorlichting van de regelgeving van het culturele veld vanuit het perspectief kansarmoede
 - de opmaak van een visietekst culturele participatie van kansarmen
 - finalisering van de ontwerp tekst 'kwaliteitseisen Bijzondere jeugdzorg'
 - werkteksten gezins- en jongerenondersteunende maatregelen
 - werkgroep campingbewoners
 - werkgroep woonwagenbewoners
 - zorgverbreding in onderwijs
 - conceptnota schoolopbouwwerk
 - opstellen van een conceptnota straathoekwerk en buurtwerk
 - opstellen van omzendbrief ten behoeve van hulpverlening bij extreme weersomstandigheden

Voor meer informatie verwijzen we naar het vooruitgangsverslag VICA 1997.

3.3. De Interministeriële Conferentie Sociale Integratie

De resultaten van de intensieve dialoog, namelijk de meer dan 300 aanbevelingen geformuleerd in het AVA vormen de basis van de Interministeriële Conferenties Sociale Integratie waarin de federale overheid samen met de gemeenschappen en gewesten, en opnieuw in betrokkenheid met de armen, de aanbevelingen uit of op basis van het 'Algemeen Verslag' concretiseert. Elke overheid werkt vervolgens binnen haar bevoegdheid de te treffen maatregelen uit, en stapt in het proces van de noodzakelijke afstemming.

Voor uitvoerig verslag verwijzen we naar de vooruitgangsrapport mei 1998.

De agenda van de Interministeriële Conferentie van 8 mei 1998 bevatte volgende agendapunten :

1. Openstellen regionale tewerkstellingsprogramma's voor bestaansminimum-gerechtigden en rechthebbenden op financiële dienstverlening
2. OCMW-gesteunden en de toegang tot de individuele beroepsopleiding met behoud van alle rechten
3. Opheffen financiële drempel overheidsexamens
4. Opheffen aan gefailleerde zelfstandigen
5. Plaatsing van kinderen
 - afschaffing wet op de verlatenverklaring
 - behoud statuut gezinshoofd bijplaatsing van kinderen

6. Deurwaardersproblematiek
 - afschaffing aanplakbiljet aan de woning van de beslagene
 - documenten van gerechtsdeurwaarders
7. Verdere verfijning van referentie-adres voor daklozen
8. Opvolging samenwerkingsakkoord

Voorstellen 1 en 2 werden opgemaakt in bilateraal overleg met het kabinet Kelchermans. Voorstel 3 is binnen de Vlaamse Gemeenschap reeds gerealiseerd. Het samenwerkingsakkoord met het goedkeuringsdecreet werd voorgelegd aan het Vlaams Parlement.

3.4. Het eerste Parlementaire themadebat: armoede en sociale uitsluiting

Het eerste themadebat in het Vlaamse parlement op 19 februari 1998 handelde over armoede en uitsluiting. Het themadebat werd gehouden op basis van de maatschappelijke beleidsnota die de commissie ad hoc had opgesteld. Gedurende precies één jaar heeft deze commissie ad hoc het debat grondig voorbereid. Er werden tal van hoorzittingen georganiseerd met ervaringsdeskundigen en professionelen. De discussienota kwam uitvoering aan bod in de commissie Welzijn, Gezondheid en Gezin, de commissie Onderwijs, Vorming en Wetenschapsbeleid, de Commissie Binnenlandse Zaken, Stadsvernieuwing en Huisvesting, de commissie Werkgelegenheid en Economische Aangelegenheden, de commissie Cultuur, en in de werkgroep Gelijke Kansen voor mannen en vrouwen.

Op 29 januari 1998 heeft de commissie ad-hoc de maatschappelijk beleidsnota 'Armoede en Sociale Uitsluiting' aanvaard, die als basis heeft gediend voor het plenaire themadebat.

Het themadebat resulteerde in een motie van aanbeveling, waarin zes algemene en omkaderende maatregelen werden aanbevolen nl.:

- een decreet tot erkenning en subsidiëring van de organisaties waar armen het woord nemen;
- de goedkeuring van het samenwerkingsakkoord;
- het slagkrachtiger maken van de VICA;
- een decreet rond ervaringsdeskundigen;
- een sensibiliseringsactie naar de bevolking toe;
- en een strategisch plan armoede.

Daarnaast werden inhoudelijke maatregelen op acht specifieke beleidsdomeinen aan de Vlaamse regering voorgelegd. Het betreft maatregelen op het vlak van werk, maatschappelijk welzijn en gezin, mobiliteit, gezondheidszorg, cultuur, wonen en rechten van kinderen.

4. De onderliggende principes van het armoedebeleid

4.1. Sociale grondrechten

Het is aangewezen om het armoedebeleid te situeren in de grondwettelijk gewaarborgde sociale grondrechten. In 1994 werd in artikel 23 "het recht een menswaardig leven te leiden" in de Grondwet opgenomen.

“Ieder heeft het recht een menswaardig leven te leiden.

Daartoe waarborgen de wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel, rekening houdend met de overeenkomstige plichten, de economische, sociale en culturele rechten, waarvan ze de voorwaarden voor de uitoefening bepalen.

Die rechten omvatten inzonderheid:

1° het recht op arbeid en op de vrije keuze van beroepsarbeid in het raam van een algemeen werkgelegenheidsbeleid dat onder meer gericht is op het waarborgen van een zo hoog en stabiel mogelijk werkgelegenheidspeil, het recht op billijke arbeidsvoorwaarden en een billijke beloning, alsmede recht op informatie, overleg en collectief onderhandelen;

2° het recht op sociale zekerheid, bescherming van de gezondheid en sociale, geneeskundige en juridische bijstand;

3° het recht op een behoorlijke huisvesting;

4° het recht op bescherming van een gezond leefmilieu;

5° het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing.”

Men kan het “recht een menswaardig leven te leiden” als het ware als het “matrixgrondrecht” beschouwen. De realisering hangt af van de verwezenlijking van een aantal rechten : het recht op arbeid, het recht op sociale zekerheid, bescherming van de gezondheid en sociale, geneeskundige en juridische bijstand; het recht op een behoorlijke huisvesting; het recht op de bescherming van een gezond leefmilieu; het recht op culturele en maatschappelijk ontplooiing.

Het is evident dat de sociale grondrechten een fundamentele rol spelen in de strijd tegen de armoede en de sociale uitsluiting. Het inschrijven van de sociale grondrechten in artikel 23 van de grondwet is een zeer belangrijke verworvenheid, maar is zeker geen eindpunt.

De voormelde grondrechten hebben weliswaar geen directe werking: ze verlenen geen individuele subjectieve rechten die voor de rechtbank afdwingbaar zijn. Daarvoor is een voorafgaandelijk tussenkomst van de wetgever of de decreetgever nodig. Toch hebben de sociale grondrechten een juridische draagwijdte en zijn ze onmiskenbaar een hefboom voor een betere rechtsbescherming tegen armoede en sociale uitsluitingen.

De rechtskracht is dubbel :

- de overheden zijn verplicht om positief op te treden, een beleid tegen de mechanismen van sociale uitsluiting te voeren en zich actief in te zetten om het effectieve genot van de grondrechten met alle beschikbare middelen te bevorderen en niets te doen dat de effectuering ervan hindert. De grondrechten binden de wetgevende/decreetgevende macht in de uitvoerende macht bij het uitwerken van het beleid en van regelgeving. De grondrechten moeten inderdaad zo goed en zo volledig mogelijk worden omgezet in afdwingbare voordelen en regels enerzijds en in een beleid tegen armoede en sociale uitsluiting anders. Dit kan specifieke maatregelen omvatten.

Hiertoe beschikt de wetgevende en de uitvoerende macht over een grote appreciatie - en beleidsruimte.

De opname ervan in de Grondwet was dus meer dan symbolisch. Het is de bedoeling dat ze effect hebben.

Nog voor de opname in de Grondwet werd het afdwingbaar recht op maatschappelijke dienstverlening erkend in de OCMW-wet van 1976;

- onrechtstreekse werking, onder meer door de combinatie van het recht op menswaardig leven met open normen (bijvoorbeeld de uitvoering ter goeder trouw van contracten) in het private contractenrecht of met de beginselen van behoorlijk bestuur.

Zonder het belang te willen ontkennen van afdwingbare individuele rechtsaanspraken tengevolge van de sociale grondrechten, is het toch van belang om een bredere visie te ontwikkelen op de manieren waarop de sociale grondrechten kunnen gerealiseerd worden. De sociale grondrechten mogen niet tot individuele rechtsaanspraken verengd worden. De klemtoon moet evenzeer liggen op de toekenning van collectieve rechten tot participatie en organisatie. De organisaties waar armen het woord nemen kunnen hier een belangrijke rol spelen.

Het Europese Observatorium, opgericht door de Europese Commissie in 1990, baseert haar analyse van sociale uitsluiting op sociale burgerschapsrechten: elke burger heeft het recht op een basislevensstandaard en op participatie aan de voornaamste sociale en economische instellingen van de samenleving.

Daar waar de burgers niet in de mogelijkheid zijn om hun sociale rechten te vrijwaren, zal de tendens bestaan dat ze gaan lijden onder processen van veralgemeende en hardnekkige achterstelling en dat hun sociale en economische participatie zal worden ondermijnd.

4.2. De dialoog met de armen via de organisaties waar armen het woord nemen

De verenigingen waar armen het woord nemen spelen een onmisbare rol in de socialisering van de grondrechten. Rechtsnormen werken maar door als de doelgroep de normen kent en begrijpt en meewerkt aan de realisatie ervan vanuit het besef dat de overheid er werk van wil maken.

Eigen armoede-ervaring is onontbeerlijk om de betekenis van armoede te kunnen duiden en een juist inzicht te kunnen krijgen op de totaliteit en alle consequenties van deze totaalproblematiek. Tot vandaag de dag zien we dat dienstverlening aan armen, organisaties ten dienste van de armen en wetten ter armoedebestrijding vertrekken vanuit de gedachte van de modale burger met zijn eigen kansrijke levensgeschiedenis en onwetend van de realiteit van het leven in armoede. Ondanks de goede intenties is het resultaat dikwijls een mislukken van de dienstverlening, een onaangepastheid van de structuren van organisaties die gecreëerd zijn om armoede op te lossen, en een armoedebeleid dat geen oplossing brengt voor de armen.

Genomen initiatieven

- **de ondersteuning van de organisaties waar armen het woord nemen**
overzicht van middelen en organisaties

De zeven grote organisaties, AZTD, Vlaams Forum, De Cirkel, Beweging van mensen met een Laag Inkomen, De Keeting, Centrum Kauwenberg en recht-Op, werden verder ondersteund elk met 1.500.000 frank.

Een aantal armenverenigingen in Limburg en in Turnhout, die vorig jaar elk apart een startsubsidie ontvingen, hebben ondertussen toenadering tot elkaar gezocht om samen activiteiten te ontwikkelen. In Limburg is dit samenwerkingsverband reeds formeel (Dynamo). In Turnhout wordt op dit moment samen met externe deskundige een samenwerkingsvorm uitgewerkt.

Om deze evolutie te stimuleren en te bestendigen, werd een subsidie van 500.000 frank gegeven aan het samenwerkingsverband, met de uitdrukkelijke vermelding dat dit dient voor de werking van de samengebrachte groepen.

Dynamo verenigt De Draaischijf (Beringen), Groep van Vriendschap (Hasselt), Basisschakel Lichtpunt (Lummen) en de Krik (Herk-de-Stad).

Het samenwerkingsverband in oprichting te Turnhout kreeg 400.000 frank ondersteuning.

Turnhout verenigt vier kleine organisaties, Mensen met een Hart, Binnen zonder Bellen, Voedselbedeling en Wonen in Turnhout. Van de resterende verenigingen die vorig jaar ondersteund werden, heeft het Toreke opnieuw een aanvraag ingediend, zij worden opnieuw ondersteund met 100.000 frank. ATD Mol diende voor 1998 geen aanvraag in.

Daarnaast werden een aantal nieuwe organisaties ondersteund met 100.000 frank, met name het Protstant Sociaal Centrum vzw (Antwerpen), 't Vergiet (Gent), Gezinnengroep Noodkreet van de Ronde Tafel (Leuven). Daarmee werd een totaal van 11.800.000 frank verdeeld.

- werken aan een regelgeving voor de erkenning en de subsidiëring van 'Verenigingen waar armen het woord nemen'

De Vlaamse regering verbindt er zich toe om de organisaties waar armen het woord nemen te ondersteunen, zodat ze de nodige middelen en kansen krijgen om op de vraag naar dialoog in te gaan.

Op vraag van de verenigingen waar armen het woord nemen en op voorstel van het kabinet Leo Peeters werd de optie genomen om voor de concretisering van de criteria ter erkenning van deze verenigingen de armen en hun verenigingen rechtstreeks te betrekken. Als vertrekbasis werd het voorstel genomen die vijf verenigingen waar armen het woord nemen (Kauwenberg, De Cirkel, Recht Op, ATD, BMLIK) hadden geformuleerd eind 1994.

De bedoeling van deze vergaderingen was te komen tot een gezamenlijk akkoord over de kerninhoud van de criteria en dit ter voorbereiding van een decreet en uitvoeringsbesluiten voor de erkenning en subsidiëring van deze verenigingen.

Ter invulling van deze zes criteria werden op het kabinet zes vergaderingen gepland. Er was een ruime delegatie van de verenigingen en armen.

Volgende verenigingen werkten actief mee: De Keeting Mechelen, De Cirkel Antwerpen, ATD, Priso Turnhout, Voedsel Turnhout, PSC Antwerpen, Groepen van Limburg, Groep van Vriendschap Hasselt, Groep de Draaischijf Beringen, Streekontwikkeling West Limburg, Centrum Kauwenberg Antwerpen, Wotepa Antwerpen, Armoedecel AVA, Recht Op Antwerpen, Aktie MIN Mol, Mensen met een Hart Turnhout, Basisschakel Turnhout en Welzijnszorg-Welzijnschakels.

Op basis van opmerkingen werd een hernieuwde versie gemaakt die de goedkeuring wegdroeg van gans de vergadering.

De opdrachten die door iedereen aanvaard werden zijn de volgende :

A. Armen verenigen zich

Armen en niet-armen samenbrengen in een onafhankelijke vzw, met het doel armen uit hun maatschappelijk isolement te halen en hun slagkracht te vergroten. Daartoe beschikken de verenigingen over een ontmoetingsruimte die mogelijkheid biedt zowel groeps- als individuele contacten. In hun werking moeten ze gericht zijn op samenwerking met andere verenigingen waar armen het woorden nemen en andere organisaties en instanties die zich tot kansarmen richten.

B. Armen het woord geven

De voorwaarden creëren opdat armen het woord kunnen nemen, met als einddoel een volwaardige gesprekspartner in de samenleving te vormen. Daartoe moeten zij activiteiten aanbieden zodat armen deze vaardigheid kunnen ontwikkelen. Daartoe moeten de armen in de gelegenheid gesteld worden in de eigen vereniging ritme, snelheid en inhoud te bepalen.

C. Werken aan de maatschappelijke emancipatie van armen.

De Armen helpen groeien om hun burgerrechten volwaardig op te nemen en de maatschappij bewust te maken van de gelijkwaardigheid van armen en niet-armen.

D. Aan maatschappelijke structuren werken.

Betrokkenheid van de armen bij het beleid en de evaluatie van de maatschappelijke structuren door de armen stimuleren. Daartoe moeten zij activiteiten organiseren die de armen inzicht bieden in de werken van maatschappelijke structuren, getoetst aan de ervaring van de armen. Schendingen van mensenrechten en veranderingsvoorstellen mbt de organisatie en het functioneren van de samenleving moeten zij bundelen en aanbrengen bij de verantwoordelijken. daartoe moeten zij de rechtstreekse contacten tussen de armen en de verantwoordelijken in de samenleving stimuleren. Daartoe dienen de verenigingen prioriteit te geven aan het Steunpunt ter Bestrijding van Armoede, Bestaansonzekerheid en Sociale Uitsluiting, als gesprekspartner.

E. Dialoog en vorming

Solidariteit nastreven tussen armen en samenleving. daartoe moeten zij vormingsactiviteiten organiseren en actief partners zoeken in de samenleving om kennis over armoede, vanuit de ervaring van armen, uit te wisselen en misverstand, vooroordelen en uitsluitingsgedrag bloot te leggen.

F. Armen blijven zoeken

De verenigingen moeten een actieve openheid ten toon spreiden naar andere mensen die in armoede leven ook de meest geïsoleerde armen. Daartoe moeten zij tijd nemen voor nieuwe mensen die in de groep komen en mensen die contact toetreden tot de groep soepel gehouden worden.

4.3. Beleid op basis van kennis

Een degelijke, wetenschappelijk onderbouwde analyse moet het beleid schragen en opvolgen. Elk beleid moet steunen op adequate cijfers en gegevens, bekomen door systematisch kwantitatief en kwalitatief wetenschappelijk onderzoek.

Genomen initiatieven

- **de verdeling van de SIF-middelen via achterstellingscriteria**

De verdeling van de middelen van het SIF werd gebaseerd op 10 criteria van sociale achterstelling. Deze criteria zijn zowel persoons- als omgevingsgebonden. De criteria zijn wetenschappelijk onderbouwd en werden opgesteld door een ambtelijke commissie op basis van de meest recente en beschikbare objectieve, cijfermatige gegevens.

- **Steunpunt Armoede**

Op 5 mei 1998 hebben de verschillende overheden het samenwerkingsakkoord betreffende de bestendiging van het armoedebeleid getekend. Dit akkoord voorziet in de oprichting van een "Steunpunt tot Bestrijding van Armoede, Bestaansonzekerheid en Sociale Uitsluiting".. In overleg met alle partners in dit Steunpunt zullen indicatoren worden ontwikkeld, welke toelaten om de vooruitgang van het beleid te monitoren en te evalueren. Het decreet legt de verplichting op om jaarlijks samen met het ontwerp van begroting aan het Vlaams Parlement een rapport voor te leggen waarin per beleidsdomein, aan de hand van indicatoren, de voortgang van het beleid gerapporteerd wordt. De verplichting gaat in vanaf de begroting voor het jaar 2000.

Uitsluitingsmechanismen zijn evenwel niet enkel te vertalen in cijfers. Ook permanent kwalitatief actie-onderzoek moet het beleid inzicht verschaffen in oorzaken en vooral inspireren tot oplossingsstrategieën.

Ook de verhalen van de armen zelf moeten toegankelijker worden gemaakt. Het is noodzakelijk om ook de patronen en processen te onderzoeken van veralgemeende achterstelling inzake opvoeding, opleiding, tewerkstelling, huisvesting en financiële middelen. Binnen het Steunpunt Armoede is het uitdrukkelijk de bedoeling om dit kwalitatief, pragmatisch onderzoek op te nemen.

- **Jaarboek Armoede**

Jaarlijks wordt een Jaarboek Armoede gepubliceerd. De opdracht van de onderzoekers is het samenstellen en toegankelijk maken van een zo ruim mogelijk gegevensbestand waarin allerlei relevante gegevens inzake armoede worden verzameld en op elkaar worden afgestemd. Dit omvat tientallen soorten van gegevens, gaande van werkloosheidscijfers tot statistieken omtrent de sociale uitkeringen, de evolutie van de huisvestingsindicatoren, de gegevens over het onderwijs of de vluchtelingen. Een deel daarvan zijn in tabellen en cijfers verwerkt in het jaarboek. Daarnaast komen ook beschouwende bijdragen en resultaten van kwalitatief onderzoek aan bod.

- **Het onderzoek naar de achtergestelde buurten, Christian Kesteloot, KU Leuven**

Het is uit geografisch en sociologisch onderzoek genoegzaam bekend dat bepaalde sociale groepen geconcentreerd samen leven in bepaalde buurten. Het is uit fundamenteel onderzoek ook gekend dat armoede een duidelijke territoriale, dus buurtgebonden basis heeft.

Het onderzoek heeft de achtergestelde buurten in Vlaanderen en Brussel geïnventariseerd aan de hand van 7 variabelen: het procent alleenstaanden hoger dan 40 %, het procent arbeiders hoger dan 45 %, het procent woningen zonder klein comfort hoger dan 25 %, het procent Turken en Marokkanen hoger dan 5%, het gemiddeld inkomen per persoon is lager dan 250 000 frank, de werkloosheid is er hoger dan 15 % en de telefoonaansluitingen liggen in minder dan 70 % van de woningen.

Voor elke Vlaamse buurt is nagegaan voor hoeveel variabelen de drempelwaarde werd overschreden.

- **monitoring en auditing door de administratie Planning en Statistiek Vlaamse Gemeenschap**

Eind 1997 werd aan de VVSG, in opvolging van hun bevindingen gedurende het jaar 1997 een nieuwe, tweeledige onderzoeksopdracht toevertrouwd.

Eenzijds dient de VVSG binnen een samenwerkingsverband (kabinetten Peeters/Martens, ABA, WVC, APS, IF, VVP, Welzijnsconsortium, en vier pilootgemeenten Gent, Antwerpen, Genk en Maasmechelen) een set van indicatoren te ontwikkelen voor het monitoring- en auditsysteem in de SIF-plusgemeenten en verleent ze steun aan het SIF-team en de Vlaamse steden en gemeenten bij de aanmaak van beheers- en beleidsindicatoren voor de SIF-beleidsplannen.

Anderzijds zal de VVSG operationele ondersteuning verlenen in het kader van het ontwikkelen en documenteren van de opvolging van beleidsindicatoren van het Strategisch Plan Stedelijke Problematiek en van het Strategisch Plan Zorgzaam Vlaanderen.

- **evaluatie rapport SIF**

Jaarlijks wordt het evaluatie rapport SIF opgesteld door het ISOSIF, waarin de voortgangsrapportering, zowel beheers- als beleidsmatig wordt ingevuld.

4.4. Inclusief beleid

Het armoedebeleid veronderstelt een inclusieve benadering die de complexiteit en interne samenhang van de problematiek erkent. Een effectief armoedebeleid moet daarom samenhangend inspelen op alle levensdomeinen. Dit beleid moet er tevens zorg voor dragen dat de doelgroep zelf er bij betrokken wordt om net die kloof in gedrags- en waardepatronen tussen armen en niet-armen doeltreffend te overbruggen. Dit werd recent nog bevestigd door het Vlaams parlement (themadebat kansarmoede 19 februari 1998).

Genomen initiatieven

Een structurele link werd gelegd tussen de interdepartementale werking binnen de VICA en de het ISOSIF (het interdepartementaal sturingsorgaan sociaal impulsfonds), dat de lokale SIF-beleidsplannen adviseert.

Ook op lokaal vlak wordt via de uitvoering SIF de inclusieve aanpak gestimuleerd. Vernieuwend daarbij is dat de samenwerking wordt gestimuleerd tussen de gemeente en het OCMW.

4.5. Samenwerking

Alle voor het armoedebeleid dienstige middelen moeten, ongeacht het beleidsniveau waarvan ze afkomstig zijn, moeten op elkaar worden afgestemd.

Effectieve maatregelen (naargelang de aard van de problemen en de daaraan verbonden bevoegdheden) vereisen een gecoördineerd beleid van de verschillende overheden.

Genomen initiatieven

• Totstandkoming samenwerkingsakkoord bestendiging armoedebeleid

Op 5 mei 1998 hebben de verschillende overheden het samenwerkingsakkoord betreffende de bestendiging van het armoedebeleid ondertekend. Dit akkoord voorziet in de oprichting van een "Steunpunt tot Bestrijding van Armoede, Bestaansonzekerheid en Sociale Uitsluiting", dat binnen het Centrum voor Gelijkheid van Kansen gepositioneerd is en door de verschillende overheden samen beheerd wordt. Het ontwerp-goedkeuringsdecreet wordt eerstdaags in het Vlaams parlement besproken.

De Vlaamse administratie zal, voornamelijk vanuit de VICA, de brugfunctie verzorgen met het Steunpunt. Daartoe moet de VICA versterkt worden via de uitbreiding van de personele ondersteuning, wat een sterke kwantitatieve en kwalitatieve Vlaamse inbreng op de IMC Sociale Integratie garandeert.

Vooral ook betrokkenheid van en de dialoog met armen zelf is hierbij een aandachtspunt.

- Vanuit het principe bottom-up binnen het SIF worden ook de signalen vanuit de lokale besturen meegenomen naar het functioneel bevoegde overheidsniveau.

4.6. Resultaatgerichtheid en efficiëntie

De Vlaamse overheid stapt af van het projectmatige denken, het input-denken en stimuleert het resultaatgericht werken. Naast het voordeel dat doelstellingen en resultaten heel concreet moeten worden geformuleerd, maakt deze nieuwe werkwijze het mogelijk om de uitvoering van het beleid op te volgen, te evalueren en eventueel bij te sturen.

Genomen initiatieven

- voor de opmaak van de lokale beleidsplannen ter voorbereiding van de SIF-convenants werd de methodiek van de strategische planning (missie, strategische en operationele doelstellingen, vastleggen van resultaten en indicatoren) gepromoot. In de SIF-convenants worden uitdrukkelijk resultaten afgesproken.
- de ontwikkeling van een monitoring en auditsysteem in het kader van het SIF, waar onder meer sociale uitsluiting wordt gemeten, vanuit het besef dat sociale uitsluiting niet alleen te maken heeft met financiële uitsluiting, maar multi-aspectueel is, dat de analyse dynamisch moet zijn en dat zowel het individu/huishouden als de lokale gemeenschap moet in beeld komen.

4.7. Een beleid zo dicht mogelijk bij de burger : decentralisatie en responsabilisering van lokale besturen

Het armoedebeleid kan slechts succesvol worden gerealiseerd in samenwerking en in partnerschap tussen de Vlaamse overheid en de lokale besturen.

Genomen initiatieven

- het Sociaal Impulsfonds

De Vlaamse regering heeft van de bestrijding van de armoede en de sociale uitsluiting één van haar prioriteiten gemaakt. Door de oprichting van het Sociaal Impulsfonds wordt bijzondere

aandacht geschonken aan het herstel van de leef- en omgevingskwaliteit, de bestrijding van kansarmoede en de bevordering van welzijn van de achtergestelde buurten en de steden.

Een eerste element is dat aan de basis de behoeften het best kunnen worden ingeschat en juistere beleidskeuzen kunnen gemaakt worden. De drempel voor de bevolking naar de overheid is er het laagst.

Een tweede element is de constatering dat armoede, zowel naar omvang als aard, sterk verschilt naargelang de regio. Een territoriale benadering, waarbij die buurten die de sterkste armoedeproblematiek kennen prioritair aangepakt worden, drong zich op. Aansluitend hierbij werd gesteld dat een inclusieve aanpak die de complexiteit van de problematiek erkent en duurzame resultaten levert, primeert.

De kwetsbaarheid van een individu/huishouden heeft voor een deel te maken met de beschikbare middelen van de lokale gemeenschap. Deprivatie heeft niet alleen te maken met de beschikbare middelen van de lokale gemeenschap, maar heeft ook te maken met onvoldoende of onbevredigde gemeenschapsfaciliteiten. Zo'n omgeving heeft de neiging om huishoudelijke armoede te versterken en te bestendigen

Investeren in sociale infrastructuur, is complementair aan individuele inspanningen. Tot het gemeenschappelijk kapitaal behoren ook de tradities van collectieve actie, de netwerken van wederzijdse hulpverlening en andere aspecten van het lokale ontwikkelingspotentieel

4.8. Nieuwe methodieken opnemen en stimuleren

- **vorming ambtenaren**

Voor de ambtenaren die rechtstreeks betrokken zijn bij VICA werd een vormingsmodule inzake armoede aangeboden, die werd samengesteld en georganiseerd in samenwerking met twee organisaties waar armen het woord nemen.

- **het inschakelen van ervaringsdeskundigen**

Een efficiënt en effectief armoedebeleid vraagt dat we de betrokkenen dichter en permanent betrekken bij het beleidswerk en de uitvoering ervan. Zij kennen de betekenis van armoede en de logica achter de ontwikkelde overlevingsstrategieën. Hierbij is de vorming en opleiding van ervaringsdeskundigen een belangrijk middel. Ervaringsdeskundigen zijn immers armen die de ervaringen van armen vertalen naar het beleidsniveau. Tevens stelt dit deze mensen in staat om via scholing terecht te komen in het reguliere arbeidscircuit en vergroot de kans op een reële tewerkstelling.

Vanuit dit besef werd er gestart met een consultatie van alle betrokkenen(werkveld, onderwijs, armenorganisaties, lokale besturen, VDAB) en is het de bedoeling om zoals bij Kind en Gezin, waarbij ervaringsdeskundigen permanent ingeschakeld worden bij de uitvoering van hun beleid, ervaringsdeskundigen te werk te stellen in allerlei sociale voorzieningen. In dit kader krijgt HIVA de onderzoeksopdracht om de inschakeling en de tewerkstellingsmogelijkheden van ervaringsdeskundigen in armoede op het werkveld te onderzoeken.

4.9. Betrokkenheid van de globale bevolking : sensibilisering en duiding

Het is belangrijk om het gevoerde beleid en de uitgewerkte maatregelen kenbaar te maken aan de bevolking.

Genomen maatregelen

• Communicatieplan SIF

De Vlaamse regering hecht een groot belang aan een lokaal informatie- en communicatiebeleid. Van alle lokale besturen wordt verwacht dat de inhoud van de plaatselijke acties in het kader van het SIF gecommuniceerd wordt met de bevolking. Wat de SIF-plusgemeenten betreft wordt een duidelijk info- en communicatiebeleid gevraagd. Op grond daarvan stemmen de Vlaamse overheid en het lokaal bestuur samen hun communicatiebeleid op elkaar af.

Voor de verwezenlijking van deze doelstelling heeft de Vlaamse regering beslist tot de aankoop van zendtijd op de regionale TV-stations voor de uitzending van twee golven van informatieve magazines. De eerste golf liep in tijdens het voorjaar 1998, de tweede golf start begin oktober 1998. Deze uitzendingen laten zowel de realisaties van de Vlaamse regering inzake de verbetering van de leefbaarheid van steden zien als de concrete lokale acties in achtergestelde buurten.

In de eerste golf kwamen volgende thema's aan bod: sociale huisvesting, openbaar vervoer, initiatieven voor kansarmen in onderwijs, recyclage van afval, cultuur voor kansarmen, veiligheid, werkgelegenheidsinitiatieven, het samenleven in wijken, jongeren en vrije tijd en tenslotte winkelen.

Op 7 april 1998 besliste de Vlaamse regering om gelijktijdig met de uitzendingen advertenties te plaatsen in de huis-aan-huisbladen gedurende de twee golven.

- Er wordt onderzocht of binnen de actie 'Vlaanderen 2002' een piste 'Stop de armoede' kan ontwikkeld worden. Deze piste zou kunnen tegemoet komen aan de vele vragen om in 'Vlaanderen 2002' ook op een uitdrukkelijke manier het thema armoede en sociale uitsluiting aan bod te laten komen. De actie zou een erband leggen tussen armoedebestrijding en verantwoord burgerschap. Ter aanvulling van de overheidsmaatregelen en professionele inzet wordt het accent gelegd op de verantwoordelijkheid en mogelijkheden vanuit alle geledingen van de samenleving. Via de nodige impulsen en informatieverspreiding leidt de actie naar concrete initiatieven in 309 Vlaamse gemeenten, het verenigingsleven en andere maatschappelijke sectoren.
- Een gerichte informatiecampagne werd georganiseerd naar aanleiding van de goedkeuring van het decreet op de minimale levering van water, gas en electriciteit.

- **Opvolging van de motie van aanbeveling tot besluit van het op 19 februari 1998 in plenaire vergadering gehouden themadebat over armoede en sociale uitsluiting.**

Aan alle ministers van de Vlaamse regering werd een schrijven gericht, waarbij gevraagd wordt om de stand van zaken inzake de opvolging van hogervermelde motie van aanbeveling kenbaar te maken. Aan de hand van de antwoorden zal een opvolgingsnota opgemaakt worden en ter mededeling aan de Vlaamse regering voorgelegd worden.

1. inhoudelijke maatregelen

1.1. recht op werk

- 1.1.1. programma van Leuven
- 1.1.2. werkgarantieplan
- 1.1.3. sociale economie: sociale werkplaatsen
- 1.1.4. lokale werkgelegenheidsplatforms
- 1.1.5. lokale bemiddelingsplatforms
- 1.1.6. artikels 60 en 61 van de OCMW-wetgeving om mensen in te schakelen
- 1.1.7. werkgelegenheidsprogramma's
- 1.1.8. sociale clause
- 1.1.9. toegang tot VDAB-opleidings- en herscholingsprogramma's

1.2. recht op maatschappelijk welzijn en gezin

- 1.2.1. extra ondersteuning van OCMW
- 1.2.2. welzijnsvoorzieningen evalueren om laagdrempeligheid
- 1.2.3. hulpverleners ondersteunen
- 1.2.4. decretaal charter van de welzijnsgebruiker
- 1.2.5. evaluatie consultatiebureaus Kind en Gezin
- 1.2.6. kinderopvang toegankelijk maken voor kansarmen
- 1.2.7. onderzoek naar hulptraject moeilijk opvoedbare jongeren
- 1.2.8. bijzondere jeugdbijstand
- 1.2.9. impact eerstelijnsvoorzieningen evalueren
- 1.2.10. thuislozenzorg versterken

1.3. recht op mobiliteit

- 1.3.1. praktijkexamen rijbewijs
- 1.3.2. gratis openbaar vervoer

1.4. recht op onderwijs

- 1.4.1. optimale oriëntering
- 1.4.2. nacholing inzake armoedeproblematiek
- 1.4.3. leerlingvolgsysteem optimaliseren
- 1.4.4. kwaliteitsbewaking door de inspectie
- 1.4.5. betrokkenheid thuismilieu verhogen
- 1.4.6. extra ondersteuning voor specifieke scholen
- 1.4.7. modulesysteem in BSO
- 1.4.8. peuterscholen toegankelijk maken voor kansarmen
- 1.4.9. kosteloosheid van het leerplichtonderwijs
- 1.4.10. schoolopbouwwerk binnen welzijnswerk uitbouwen

- 1.5. gezondheidszorg
 - 1.5.1. decretale regeling wijkgezondheidscentra
 - 1.5.2. oprichting inzake preventie voor gezondheidswerkers
 - 1.5.3. gelijkheidseffectenrapportering
- 1.6. recht op cultuur
 - 1.6.1. maximale toegankelijkheid
 - 1.6.2. betrokkenheid amren bij soci-cultureel verenigingsleven verhogen
 - 1.6.3. verlenging prioriteit jeugdwerk met maaatschappelijk achtergestelde kinderen
 - 1.6.4. positief inspelen op cultuurprojecten voor kansarme jongeren
- 1.7. recht op wonen
 - 1.7.1. verhoging budget sociale woningen
 - 1.7.3. tegen 2004 40.000 extra sociale woningen
 - 1.7.3. sociale verhuurkantoren
 - 1.7.4. huurzekerheid waarborgen en woonbegeleiding
 - 1.7.5 goede informatieverstrekking
- 1.8. rechten van kinderen
 - universele rechten van het kind waarborgen.

Algemene en omkaderende maatregelen

- 2.1. decreet op organisaties waar armen het woord nemen
- 2.2. samenwerkingsakkoord
- 2.3. versterken VICA (indicatoren ontwikkelen, vorming ambtenaren, brugfunctie met Steunpunt)
- 2.4. decreet op ervaringsdeskundigen
- 2.5. sensibilisatie van de bevolking
- 2.6. strategisch plan armoede